

Використання рефлексії на уроках географії як ключовий компонент реалізації Концепції «Нова українська школа»

Рефлексія є важливою складовою сучасного уроку географії та ключовим компонентом щодо реалізації Концепції «Нова Українська школа». Завдяки рефлексії в учнів формуються навички аналізу своєї діяльності на уроці, усвідомлене ставлення до навчання. Для вчителя рефлексія є важливим інструментом, що сприяє допомозі учням у навчанні.

Використання рефлексії на уроках географії є важливою умовою реалізації компетентнісного навчання. Рефлексія на уроці – це спільна діяльність учителя та учнів, що дозволяє удосконалювати освітній процес, орієнтуючись на особистість кожного учня та учениці. Один із принципів інноваційного навчання – це принцип активності та свідомості. Учень буде активним тоді, коли буде усвідомлювати мету навчання та його необхідність.

Слово рефлексія походить від латинського reflexio – звернення назад.

Сьогодні ми трактуємо рефлексію як самоаналіз діяльності та її результатів, як принцип мислення учня, що спрямовує його на осмислення та усвідомлення власної діяльності, самоаналіз виконаної роботи, результату. Завдяки рефлексії вчитель критично аналізує зміст, методи та прийоми методики викладання навчального предмета. Як форма пізнання рефлексія виступає джерелом нового знання [1].

Рефлексія мотивує нас, учителів, сприяє бути готовим до змін, що сьогодні відбуваються в освіті України, а також готовності активно використовувати у власній педагогічній діяльності інноваційні методи навчання.

Найважливішою функцією рефлексії є забезпечення усвідомленого ставлення учня до діяльності, яку він виконує. Досліджуючи ключову компетентність «навчання впродовж життя», в її структурі доречно виокремити рефлексивно-корекційний компонент, який має на меті формування в учнів вміння аналізувати та коригувати власну навчальну діяльність. Це може відбуватися в різних навчальних ситуаціях, коли:

- учень аналізує та актуалізує власні знання та вміння;
- осмислює, яких знань йому бракує для вирішення проблеми;
- вдається до самокритичних суджень;
- виконує перевірку та оцінює власні дії;
- вдається до рефлексивних суджень у процесі виконання завдання [1].

Використання рефлексії на уроках географії є важливою умовою реалізації Концепції «Нова українська школа». Загальною стратегією вчителя в освітній взаємодії з учнем є залучення його до активної, інтерактивної та самостійної роботи, що ініціює перехід учня з позиції об'єкта у позицію суб'єкта навчання. Важливою умовою такої взаємодії є дослідження роботи учня. Вчителю потрібно мати уявлення про об'єкт, що вивчається, знати про те, яке уявлення про цей об'єкт має учень, розуміти його точку зору і передбачати можливі труднощі учня. Також учитель має бути здатним розуміти учня, імітувати його роздуми, передбачати можливі труднощі в його діяльності, розуміти, як учень сприймає певну ситуацію, пояснити, чому учень діє так, а не інакше. Таке розуміння ситуації на сучасному уроці називається рефлексивними процесами [1].

Сьогодні, в умовах масштабного реформування освіти України, в умовах Нової української школи рефлексія має стати ключовим компонентом змін, що базуються на таких основних компонентах, як:

- утвердження принципу дитиноцентризму;
- максимальне наближення навчання до здібностей та навчальних планів кожного учня;
- орієнтування на активність учнів під час навчання;
- забезпечення прав і свобод дитини;
- виховання і розвиток вільної особистості;
- орієнтування на радість пізнання, навчання через діяльність, через створення творчого та розвивального середовища;
- перехід до педагогіки партнерства, підґрунтям якого є принципи гуманізації навчання;
- постійне залучення учнів до спільної діяльності;
- впровадження формувального оцінювання та самооцінювання учнів;
- побудова якісно нового рівня взаємовідносин між усіма учасниками освітнього процесу [1].

У сучасному суспільстві все більше уваги приділяється не тільки становленню і всебічному розвитку особистості, а і можливості навчити її усвідомлювати своє місце у світі, розуміти свій внутрішній стан, відчуття, займати активну та свідому позицію під час навчання, робити самоаналіз власної діяльності для досягнення максимальних результатів [3].

Рефлексія є важливою структурною одиницею сучасного уроку. Постійне використання рефлексії на уроці географії надає можливість учням усвідомити свою активну позицію у процесі навчання. Учень, який аналізує свою роботу – «мені цікаво (нецікаво)», «мені зрозуміло (незрозуміло)», «було складно (легко)» – почувається причетним до навчання [3].

Важливою умовою сучасного уроку є те, що рефлексія може здійснюватися на будь-якому етапі уроку. Рефлексія спрямована на усвідомлення пройденого шляху, на збирання інформації та її самоаналіз. Відповідно до функцій рефлексії пропонується така класифікація:

- рефлексія настрою і емоційного стану;

- рефлексія діяльності;
- рефлексія змісту навчального матеріалу [4].

Рефлексія настрою на початку уроку. Рекомендується проводити рефлексію настрою на початку уроку з метою встановлення емоційного контакту з класом. Важливим є визначення готовності учнів до роботи, до сприйняття нового матеріалу, тестування міжособистісних стосунків між класом і вчителем. Рекомендується застосовувати як фронтальний підхід, так й індивідуальний. На цьому етапі важливо визначити емоційний стан кожного учня і керувати ним у ході уроку. На даному етапі також потрібно підтримати емоційний стан на увесь урок, використовуючи такі прийоми:

- «Рожеві окуляри» – намагатися знайти більше позитивного під час уроку;
- «Скринька позитивних передбачень» – прогноз на позитив, на успіх;
- «Посмішка» – позитивний настрій як гарантія успіху.

Не рекомендується перевантажувати даний етап уроку надмірною кількістю рефлексивних вправ.

Рефлексія діяльності. Рефлексія діяльності дає можливість учням осмислити способи і прийоми роботи з навчальним матеріалом, знайти найбільш ефективні і раціональні з них. Що я робив? Як я працював? Як працювала моя команда? Чому я це роблю? Як я впорався із конкретними завданнями? Який варіант був кращий? Який результат я (ми) отримав (отримали)? – ці запитання ставлять собі учні, які володіють рефлексією, тобто усвідомлюють свою діяльність [4].

Такий вид рефлексії можна використовувати на різних етапах уроку з метою допомогти учням переосмислити свої невдачі, знайти їх причини та акцентувати увагу учнів на те, що неуспіх – це випадковість, а успіх – закономірність. Важливо переорієнтувати учня з песимістичної оцінки подій на оптимістичну [4].

На даному етапі можна застосувати такі вправи:

- «Плюс – мінус – цікаво». Цією вправою можна скористатися під час підбиття підсумків уроку. Її можна проводити усно і письмово. Якщо письмово, то потрібно створити таблицю.

–	Плюс	–	Мінус	–	Цікаво
–		–		–	
–		–		–	
–		–		–	

- «Світлофор». Це досить простий і ефективний прийом, коли за допомогою різних кольорів учні сигналізують учителеві про хід виконання завдань.

- «Східці успіху». Дана вправа показує, на якому етапі виконання завдання знаходиться учень.

- «Рефлексивна мішень». Даний прийом дозволяє оцінити всі види діяльності на уроці як учителя, так і учнів. У відповідних секторах мішені учні оцінюють всі види роботи, які були на уроці, та мають поставити відмітки в балах. Оцінювання відбувається від одного до п'яти балів за такими

критеріями: «було цікаво», «довідався про нове», «активно брав участь», «було зрозуміло».

Який би із запропонованих прийомів не використовував учитель на уроці, всі вони є своєрідною підказкою для нього. Проаналізувавши відповіді й оцінки учнів, учитель може визначити, на які моменти йому потрібно звернути більше уваги, які методи викладання географії можна застосувати ще більш ефективніше [3].

Рефлексія змісту навчального матеріалу. Основна мета даного виду рефлексії – це виявлення наскільки усвідомлює учень зміст уроку. Можна використати такі вправи:

– «Плюс – мінус – цікаво». «Плюс» – це всі види роботи, які учневі сподобалися, зацікавили його; «Мінус» – це все, що було не зрозуміло учням та занадто складно; «Цікаво» – у даному стовпчику міститься інформація про те, що зацікавило учня, здивувало та змотивувало шукати додаткову інформацію.

– «Незакінчене речення». Даний прийом можна використовувати як усно, так і письмово. Відповіді учнів мають показати рівень розуміння учнями змісту навчального матеріалу [3].

Рефлексія є важливою та неодмінною складовою частиною сучасного уроку географії. Активне застосування рефлексивних вправ у навчанні географії допомагає вчителю і учням проаналізувати свою роботу на уроці та зробити висновки щодо її результативності. Все, що ми робимо на уроці з організації рефлексивної діяльності – це не самоціль, а формування в учнів самостійності та відповідальності за власні дії, свідомого відношення до навчання. Такі вправи та прийоми – це допомога учням у навчанні, це формування особистої відповідальності за результати навчання.

Використання рефлексії на уроках географії є запорукою формування в учнів ситуації успіху, позитивного відношення до навчання, до свідомої праці. Результати таких інновацій неодмінно ми побачимо в економіці, у її зростанні.

Список використаних джерел і літератури

1. Андрущенко О. О. Розвиток рефлексивних умінь учителів початкових класів у системі післядипломної педагогічної освіти. Запоріжжя, 2020. URL: http://phd.znu.edu.ua/page/dis/09_2020/Andryushchenko_dis.pdf (дата звернення: 02.05.2022).

2. Гуменюк І. Б. Рефлексивна діяльність учителя англійської мови як основний фактор безперервного професійного вдосконалення. Житомир. URL: http://zipro.net.ua/data/files/KafMetNavPredm/NaukRobota/Gumenjuk_IB_Refli_di.pdf (дата звернення: 06.05.2022).

3. Ковальова К. І., Богадьорова Л. М. Рефлексія як структурна одиниця уроку : збірник наукових праць Херсонського державного університету. *Педагогічні науки*. Вип. LXXXII. Т. 1. 2018. С. 45–48.

4. Рефлексія на уроці – це спільна діяльність учнів і вчителя. URL: [https://naurok.com.ua/stattya-refleksiya-na-uroci-ce-spilna-diyalnist-uchniv-i-vchitelya-51364.html#:~:text=\(дата звернення: 02.11.2022\)](https://naurok.com.ua/stattya-refleksiya-na-uroci-ce-spilna-diyalnist-uchniv-i-vchitelya-51364.html#:~:text=(дата звернення: 02.11.2022)).

5. Соловейчик С. Л. Рефлексивні процеси в діяльності вчителя.
URL: [https://studfile.net/preview/5189288/page:3/#:~:text=\(дата звернення: 05.11.2022\).](https://studfile.net/preview/5189288/page:3/#:~:text=(дата звернення: 05.11.2022).)